

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права

юридичного факультету

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Із самого початку визначення відомими класиками компаративістики основних правових сімей сучасності, увагу дослідників постійно привертають типові риси та характеристики розвитку праворозуміння, правосвідомості, правових інститутів та інших правових феноменів, характерних для окремих правових сімей. Вчені-компаративісти також багато уваги приділяють спробам порівнювати окремі правові інститути в різних правових сім'ях або у різних держав в кордонах однієї правової сім'ї. Так як за своєю природою компаративістика акцентує увагу в першу чергу на розвитку права та суспільства, державно-правові інститути традиційно залишаються осторонь цієї уваги. Не заперечуючи примату існування та розвитку суспільства й права над державою, разом з тим, слід зауважити, що існуючі в будь-якому суспільстві державницькі інституції, доктрини існування та розвитку держави в цілому та її органів зокрема як правило ґрунтуються на

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

наявних у суспільстві правових доктринах та правосвідомості населення. З іншого боку, відповідно до теорії порівняльного правознавства, саме праворозуміння, правосвідомість та правові доктрини формують різні правові сім'ї, а отже на нашу думку, можна визначити характерні риси такого важливого державно-правового інституту, як правовий режим та його види, властиві класичним правовим сім'ям порівняльного правознавства.

Звичайно, що з кожного правила існують виключення, які, однак, вважаються додатковим підтвердженням самого правила. Типовість та характерність державно-правових інститутів, зокрема державно-правового режиму для тієї чи іншої правової сім'ї повністю вписується до цієї схеми, тобто ми можемо казати лише про загальні тенденції та найбільш поширені випадки, що існують у цьому феномені, не претендуючи на стовідсотковість та беззаперечну категоричність.

Розглянемо державно-правові режими, що є типовими для держав різних правових сімей. Як відомо, у теорії держави і права правовим режимом визнається сукупність методів здійснення державної влади [1]. Основними видами державного режиму називають демократичний, авторитарний, тоталітарний та інші. Вид режиму держави визначається через участь населення в управлінні держави шляхом виборів органів державної влади та місцевого самоврядування, декларованість та реалізованість в державі основних прав і свобод, забезпечення принципу поділу влади на гілки та інші.

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Отже, якщо аналізувати державні режими різних сімей, то як загальну тенденцію можна визначити, що демократичний режим є характерним для романо-германської та англо-американської сімей. Така характерність на нашу думку є абсолютно обґрунтованою особливостями історичного розвитку цих держав. Саме поняття «демократії» зародилося у праві Стародавніх Греції та Риму, яке визнається фундаментом для романо-германської та англо-американської правових сімей. В подальшому, саме на території цих держав з'явився унікальний інститут феодальної станової демократії, саме тут працювали філософи-просвітники які обґрунтовували поняття народної участі в управлінні суспільством, поширювалися християнські ідеї рівності усіх членів громади тощо. Держави цих сімей першими сформулювали основні права і свободи людини і громадянина та включили їх до своїх нормативно-правових актів. Держави романо-германської та англо-американської правових сімей першими офіційно задекларували у своїх конституціях демократичний шлях розвитку, більше того, само поняття демократії ми формулюємо виходячи із правових доктрин цих держав.

Однак особливості, тенденції розвитку та характерні ознаки демократичного режиму в державах англо-американської та романо-германської сімей мають свої відмінності. Держави англо-американської правової сім'ї раніше за другу групу прийшли до декларації основних прав і свобод людини і громадянина на рівні нормативно-правових актів державної

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

влади (Велика Хартія Вольностей, Біль про права, Декларація незалежності США, поправки до Конституції США), в цих державах більший досвід парламентаризму, тобто діяльності виборних населенням органів вищої державної влади. Англо-американські держави раніше за романо-германські відмовилися від феодальних інститутів, сформували впливову буржуазію, а тому пов'язані з цим права і свободи людини і громадянина (такі як право на свободу особистості, вільну підприємницьку діяльність, абсолютний характер приватної власності) дотримуються тут більш жорстко та сприймаються населенням як священні та непорушні.

Як відомо, англо-американські держави мають більш дієву та впливову для життя суспільства систему органів місцевого самоврядування, повноваження яких часто є більшими, ніж у місцевих органів виконавчої влади.[2] Така ситуація є наслідком особливостей історичного розвитку англо-американських держав: сама Англія тривалий час у Середньовіччі існувала у вигляді самоврядних громад, у внутрішні справи, управління та навіть правове регулювання відносин яких королівська влада практично не втручалася; США перші століття свого існування були організовані як сукупність досить самостійних, незалежних одна від одної колоній, управління якими здійснювалося на величезній відстані та часто обмежувалося збором податків державною владою. Така ситуація не могла не призвести до підвищення ролі місцевого самоврядування та взагалі до збільшення усвідомлення населення власної ролі по управлінню

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

життям своїх громад. На особливості демократичного режиму це вплинуло збільшенням ролі виборів в житті суспільства в цілому, та високу увагу до виборів органів місцевого самоврядування зокрема.

Держави романо-германської правової сім'ї більшу увагу приділяють підтриманню та захисту соціальних, трудових [3] а останнім часом екологічних прав і свобод. Це є наслідком більшої скупченості населення, меншими (порівняно з англо-американськими) традиціями ведення самостійної підприємницької діяльності та більшому втручанню державних органів у економічні процеси.

Державний устрій романо-германських держав тяжіє до більшої централізації, що призводить до відносного зменшення ролі місцевого самоврядування, отже участь народу в управлінні державою більше сприймається щодо загальнодержавного рівня, тобто виборів вищих державних органів. Менші традиції парламентаризму та делегованої участі народу в управлінні державою призводять у романо-германських державах до більшої ролі особистості у пасивному демократичному виборчому праві, а відсутність типових традиційних політичних сил тягне за собою більшу свободу політичних поглядів, більшу кількість та різноманітність політичних партій тощо.

Не дивлячись на деякі відмінності в акцентах та принципових ознаках демократії для романо-германських та англо-американських держав, в цілому

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

поняття та основні характеристики демократичного режиму у них мають багато спільного.

Таким чином, на нашу думку, доцільним буде твердження, що демократію як доктрину та концепцію ідеального державного режиму створили суспільства романо-германської та англо-американської держав виходячи із свого досвіду. Усі основні положення та ознаки демократичного режиму для цих держав є оптимальними і сформульованими в результаті століть їхнього існування, теоретичного та практичного пошуку, вдалого та сумного досвіду.

Держави релігійної правової сім'ї тяжіють до панування авторитарної форми державного режиму. Причому традиційне негативне ставлення до цього режиму в європейській традиції не означає його хибність для східного релігійного світу. Авторитарність влади в цих державах можна пояснити пануванням серед джерел форм права у цих держав правової релігійної доктрини, яка формує власні стереотипи культури, поведінки, взаємовідносин.[3] Сама ідея існування вищих божественних вказівок щодо управління суспільством, теологічної концепції походження держави та передбаченості у її розвитку призводить до зменшення ініціатив населення щодо її управління. Мусульманські шіїтські держави, наприклад, Ірак чи Іран, взагалі часто перетворюються на тоталітарні за своїм режимом країни, адже по-перше, відповідно до шіїтської традиції з самого початку її існування вважалося, що стати повноцінним керівником суспільства можуть

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

лише нащадки пророка Мухаммеда, а по-друге, в таких державах існує статус державної релігії, що обмежує права і свободи людини і громадянина – основну ознаку демократії.

Держави соціалістичної правової сім'ї так само схильні до авторитарного чи тоталітарного режиму через панування єдиної філософії суспільного розвитку, та, таким чином запереченням чи зневажанням плюралізму поглядів, що вважається однією з основних ознак демократії. Держави соціалістичної правової сім'ї навіть на декларативному рівні не встановлюють загальне право усього їхнього населення брати участь в управлінні державою, мотивуючи це доктриною «диктатури пролетаріату», що теж не співпадає з основними ознаками демократії як режиму з вільною участю населення у виборах без жодних дискримінаційних ознак.

Скандинавська правова сім'я як правило має демократичний режим у своїх державах. Така ситуація склалася історично внаслідок декількох чинників. Не дивлячись на те, що філософські погляди Греції, Риму а пізніше феодальної та просвітницької Європи не поширилися на Скандинавію в повному обсязі, а християнізація цих територій була досить пізньою, скандинавські країни постійно підтримували з континентальною Європою дипломатичні та торгівельні стосунки, а відповідно, й науковий та доктринальний обмін. З іншого боку можна зазначити, що демократичні ідеї зародилися на скандинавських теренах власним самотнім шляхом через

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

елементи племінної демократії закритих громад, які були популярні у Скандинавії в середні віки та деінде існували включно до XIX століття.

Держави сім'ї традиційного права як правило теж характеризуються авторитарним та тоталітарним режимами що можна пояснити особливостями розвитку їхніх суспільств. З одного боку, суспільства цих держав мають багато елементів родоплемінного устрою з сильною централізованою владою вождя. З іншого боку протягом XIX століття ці території входили до складу європейських імперій в статусі колоній або підконтрольних територій, що управлялися із метрополії саме авторитарними методами, отже такі методи місцеве населення і сприймає як найбільш типові.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане можна стверджувати що державно-правові режими різних країн в межах однієї правової сім'ї характеризуються спільними ознаками та видами, що є наслідком їхнього історичного розвитку, формуванням їхньої правової культури та колективної правосвідомості.

1. Общая теория права и государства. Под ред. Лазарева В.В. – М.: «Юристъ», 1999 - С.47
2. Баймуратов М.А. Местное самоуправление как феномен современного мирового конституционализма // Порівняльне правознавство – К.: «Логос», 2009 -С. 320 – 321

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355

3. Мармазов В.Є. Захист економічних та соціальних прав у практиці європейського суду з прав людини // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Юридичні науки – К.: ВПЦ «Київській університет», 2003 – Вип. 52 – С. 34 - 35
4. Бехруз Х.Н. Особенности восточных правовых традиций // Порівняльне правознавство – К.: «Логос», 2009 - С. 82

Цветкова Юліанна Володимирівна

Тенденції розвитку державно-правового режиму в залежності від приналежності держав до компаративістичних правових сімей

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку К., 2011 – С. 350 - 355